

ægteskab

4 vilkårene for separation og skilsmisse

afgivet af
ægteskabsudvalget af 1969

18499 b

2. 2

2 ex

betænkning nr. 719
københavn 1974

Indhold

Indledning	7
Hvilke vilkår skal gælde for separation eller skilsmisse?	9
Underholdsbidrag	11
Forældremyndighed	23
Børnebidrag	27
Samkvemsret	28
Enkepensionsretten	29
Retten til fælleslejligheden	29
Separationsvilkår også gældende for skilsmissen	29
Bilag: Lovskitse om underholdsbidrag	31

Ægteskabsudvalgets medlemmer

Afdelingschef i justitsministeriet *N. C. Bitsch* (formand).

Fhv. folketingsmedlem, landsretssagfører *Hanne Budtz*.

Folketingsmedlem *Poul Dam*.

Statsadvokat *Mogens Hornslet*.

Højesteretssagfører *Oluf Lind*.

Overpræsident *Carl Moltke*.

Folketingsmedlem, socialrådgiver *Inge Fischer Møller*, der i 1973 har afløst fhv. justitsminister *Karl Hjortnæs*.

Amtskontorchef *Th. Opstrup*.

Landsdommer *Inger Margrete Pedersen*.

Fhv. folketingsmedlem, lektor *Else-Merete Ross*.

Justitsminister *Nathalie Lind*, der i 1972 har afløst fhv. folketingsmedlem *Merete Bjørn Hanssen* som medlem af udvalget, har ikke deltaget i de afsluttende forhandlinger om denne betænkning.

SEKRETARIAT

Statsadvokat *Mogens Hornslet*.

Byretsdommer *Svend Danielsen*.

Fuldmægtig i justitsministeriet *Ebbe Nielsen*.

Fuldmægtig i justitsministeriet *Knud Knudsen*.

Forslag eller bemærkninger kan indsendes til:

Ægteskabsudvalgets sekretariat,
Justitsministeriet,
Slotsholmsgade 10,
1216 København K.

Ægteskabsudvalgets opgave

Udvalget skal overveje, i hvilket omfang der på baggrund af de ændrede samfundsforhold, ændringen af kvindens stilling i samfundet og de heraf følgende ændringer af opfattelsen af ægteskabsinstitutionen er behov for revision af reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning, herunder reglerne om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse, samt reglerne om ægteskabets retsvirkninger og om børnenes retsstilling under ægteskabet og efter separation eller skilsmisse.

Udvalget skal samtidig overveje, om der i tilknytning hertil er behov for ændring af regler i den øvrige lovgivning, der har forbindelse med ægteskabslovgivningen, og om nogle af de bestemmelser i lovgivningen, der knytter retsvirkninger til ægteskabet, bør kunne anvendes på visse ægteskabslignende forhold.

Indledning

Den 1. januar 1970 trådte en ny lov om ægteskabs indgåelse og opløsning i kraft (1969-loven). Den tidligere lov var fra 1922. Af ændringer i 1969 med hensyn til vilkårene for separation og skilsmisse kan nævnes:

Der blev indført en regel, hvorefter vilkår, der er fastsat ved en dom til separation, også skal gælde for tiden efter den skilsmisse, som senere gives på grundlag af separationen. Dog kan der med hensyn til spørgsmålet om pligt til at betale underholdsbidrag træffes anden bestemmelse ved separationsdommen. Hensigten hermed var at gøre det klart for ægtefællerne, under hvilke vilkår de skal leve efter ægteskabets forlis. Det må samtidig anses for lettere at klare problemerne i første omgang fremfor at skulle genoptage dem måske flere år efter separationen.

I bestemmelserne om underholdsbidrag og forældremyndighed udgik reglen om, at der ved afgørelsen af disse vilkår kunne tages hensyn til, hvem af ægtefællerne, der bar skylden for ægteskabets forlis.

Endvidere ophævedes bestemmelsen om, at børn under 2 år kun under ganske særlige omstændigheder kunne fjernes fra

moderen. Hermed blev loven, der i forvejen var neutral med hensyn til børn over 2 år, det også over for børn under denne alder. Hensynet til »barnets tarv« blev samtidig fremhævet som det afgørende kriterium for, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden.

Endelig blev der indført adgang til at få en aftale mellem ægtefællerne om underholdsbidrag ændret ved dom, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold vil være åbenbart urimeligt at opretholde aftalen. Tidligere havde en sådan ændring været udelukket.

Allerede før den ny lov trådte i kraft, havde justitsministeren nedsat et nyt udvalg, som skulle arbejde videre med revisionen af ægteskabslovgivningen. Debatten forud for 1969-loven havde vist, at der var en udbredt interesse for mere dybtgående ændringer.

Som oplyst i udvalgets tidligere udsendte betænkninger har ægteskabsudvalget foretaget en statistisk undersøgelse af ægteskabssagerne i 1971. Man har endvidere i samarbejde med socialforskningsinstituttet iværksat en sociologisk undersøgelse, der skal belyse befolkningens kendskab og holdning til ægteskabslovgivningen. Udvalget har ment hermed at kunne skabe et sikrere udgangs-

punkt for overvejelserne om den endelige udformning af lovgivningen.

Udvalget lægger sine *foreløbige* overvejelser frem til diskussion i nogle ret kortfattede oplæg om den fremtidige lovgivnings hovedlinier. Synspunkterne har været indgående drøftet i udvalget, men udvalgets medlemmer har ikke lagt sig fast på de forslag, betænkningerne indeholder. Tværtimod er det udvalgets opfattelse, at den endelige stillingtagen i høj grad kan blive påvirket af de resultater, som den sociologiske undersøgelse vil vise, og – ikke mindre – af den debat, som man ønsker at skabe grundlag for. Udvalgets betænkninger har derfor i vidt omfang karakter af oplæg til denne debat.

I denne betænkning behandles vilkårene for separation og skilsmisse. Der redegøres først ganske kort for udvalgets hovedsynspunkter og derefter uddybes disse med argumenter og modargumenter. Det problem, der har givet anledning til den største debat i udvalget, er spørgsmålet om underholdsbidrag. Man har derfor fundet det rigtigst at omtale dette spørgsmål først i betænkningen.

Man har bestræbt sig på at udforme betænkningen i et noget lettere sprog end det, der er sædvanligt i udvalgsbetænkninger, og historiske redegørelser er stort set udeladt. De udførlige betænkninger, som ægteskabsudvalget af 1957 afgav i årene 1962–1968, indeholder i denne henseende alt, hvad den særligt interesserede læser kan have behov for. I det hele taget har udvalget på alle områder draget stor nytte af det yderst sagkyndige arbejde, som udførtes af ægteskabsudvalget af 1957.

Det er udvalgets håb, at den valgte form vil vise sig egnet til at fremme en alsidig debat om de emner, der må interessere hele befolkningen.

Udvalget afgav sine tre første betænkninger i september 1973 og april 1974. Det drejer sig om betænkning 1 om ægteskabs indgåelse (nr. 691/1973), betænkning 2 om ægteskabs opløsning (nr. 697/1973) og betænkning 3 om formueordningen (nr. 716/1974). Udvalget venter i løbet af kort tid at kunne afgive en betænkning om de »papirløse ægteskaber«, hvori der foretages en kortlægning af de mange forskellige regler, der griber ind på dette område. Udvalget vil endvidere i samarbejde med socialforskningsinstituttet i løbet af efteråret 1974 udsende en redegørelse for resultaterne af den sociologiske undersøgelse.

Også i Finland, Norge og Sverige arbejder man i disse år med en revision af ægteskabslovgivningen. Der har hidtil på dette lovgivningsområde været tale om nordisk retsenhed i de grundlæggende principper. Det har derfor været naturligt, at repræsentanter for de nedsatte ægteskabsudvalg i de fire lande har drøftet de tanker, man har gjort sig i udvalgene om den fremtidige ægteskabslovgivning. Det svenske udvalg afgav delbetænkning om ægteskabs indgåelse og opløsning i maj 1972, og på grundlag af betænkningen er der i maj 1973 gennemført ny lovgivning. Fra det finske udvalg foreligger en principbetænkning om de samme emner fra januar 1973. I disse betænkninger er der ikke taget stilling til reglerne om vilkårene for separation og skilsmisse. Den finske principbetænkning indeholder dog en principudtalelse om underholdsbidrag.

København i maj 1974.

Hvilke vilkår skal gælde for separation eller skilsmisse?

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

at man ikke fuldstændigt bør afskaffe adgangen til at pålægge underholdsbidrag mellem ægtefæller, men

at sådant bidrag kun skal kunne pålægges efter en indgående vurdering i det enkelte tilfælde,

at bidrag kun skal kunne pålægges for et på forhånd bestemt tidsrum ikke over 10 år efter separationen eller skilsmissen, medmindre særlige grunde taler for at fastsætte et længere tidsrum eller for at undlade en tidsbegrænsning,

at ægtefællers aftaler eller dom om underholdsbidrag – bortset fra senere frivillige aftaler mellem ægtefællerne – skal kunne ændres ved dom, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold ville være åbenbart urimeligt at opretholde dem,

at adgangen til at få underholdsbidrag skal kunne afskæres for den bidragsberettigede, som har etableret et ægteskabslignende samlivsforhold med en anden,

at der i forbindelse med separation eller skilsmisse som hidtil altid skal træffes bestemmelse om, hvem der skal have forældremyndigheden over børnene,

at forældrenes enighed om, hvem af dem der skal have forældremyndigheden, fortsat skal være afgørende, medmindre det aftalte strider mod børnenes tarv, ligesom hensynet til børnenes tarv skal være afgørende, når forældrene ikke er enige,

at der i loven skal indsættes en bestemmelse om, at der skal (kunne) indhentes en erklæring om forældremyndighedsspørgsmålet fra et barn, der er fyldt 12 år,

at forældremyndigheden ved separation eller skilsmisse skal kunne tillægges en anden person end en af forældrene, hvis disse er enige herom, men at forældremyndigheden ellers ikke skal kunne tillægges andre end en af forældrene,

- at* en aftale eller afgørelse om forældremyndighed fortsat kun skal kunne ændres ved dom, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til barnets tarv,
- at* den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden over barnet, skal have samkvemsret med barnet, medmindre dette strider mod barnets tarv, men
- at* der ikke skal tages stilling til samkvemsspørgsmålet som et vilkår for separationen eller skilsmissen,
- at* adgangen til samkvem med barnet fortsat skal kunne gennemføres ved anvendelse af tvangsbøder eller ved umiddelbar magtanvendelse,
- at* en fraskilt ægtefælle skal kunne bevare ægtefællepensionsretten, uanset om der ved skilsmissen er givet mulighed for bidrag,
- at* der ved separation eller skilsmisse skal tages stilling til, hvem af ægtefællerne der skal fortsætte lejemålet af den fælles lejlighed,
- at* vilkårene for en separation også skal gælde for en senere skilsmisse, medmindre parterne aftaler andet.

De vilkår, der efter *den gældende lov* skal tages stilling til ved separation eller skilsmisse, er følgende fem:

1. Skal en ægtefælle kunne kræve underholdsbidrag fra den anden ægtefælle?
2. Hvem af ægtefællerne skal have forældremyndigheden over børnene?
3. Skal den fraskilte hustru bevare enkepensionsretten efter manden?
4. Hvem af ægtefællerne skal have retten til den hidtidige fællesbolig?
5. Skal en ægtefælle af sin formue yde den anden ægtefælle et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen? (Dette vilkår er omtalt i udvalgets betænkning om formueforholdene og vil derfor ikke blive drøftet i denne betænkning).

Underholdsbidrag

Gældende ret

Efter den gældende lov skal der i forbindelse med separation eller skilsmisse tages stilling til, om – og i bekræftende fald hvor længe – der skal påhvile en ægtefælle pligt til at yde bidrag til den anden ægtefælles underhold. Hvis der skal være bidragspligt, kan pligten på forhånd være begrænset til et bestemt åremål, men den vil hyppigt være gældende uden tidsbegrænsning.

Ægtefællerne kan selv *aftale*, om der skal betales bidrag og eventuelt hvor længe, ligesom de kan aftale bidragets størrelse. Denne aftalefrihed i forbindelse med, dels at opløsning af ægteskaber typisk sker efter forholdsvis få års (4–5) varighed, dels kvindernes større erhvervshyppighed, har medført, at det nu overordentligt hyppigt i disse kortvarige ægteskaber aftales, enten at der slet ikke skal betales bidrag, eller at bidrag kun skal betales for en kortere overgangstid.

Indgår ægtefællerne ikke aftale herom, *afgør retten*, om der skal være mulighed for at pålægge bidrag og hvor længe, medens overøvrigheden – dvs. amtet, i København overpræsidiat – fastsætter bidragets størrelse.

Den ene parts behov for bidrag – den anden parts evne til at betale bidrag

Når retten skal afgøre, om en ægtefælle skal betale bidrag til den andens underhold, skal den efter loven lægge vægt på, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan »skaffe sig et efter sine livsforhold tilstrækkeligt underhold, og om den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede bidrag«. Loven

fremhæver således den ene parts *behov* for bidrag og den andens *evne* til at betale bidrag.

Herudover skal der tages hensyn til ægteskabets varighed, ligesom der kan tages hensyn til, om den, der ønsker bidrag, har behov for støtte til uddannelse eller lignende.

Når der i praksis skal tages stilling til spørgsmålet om underholdsbidrag, er det i det helt overvejende antal tilfælde spørgsmålet, om hustruen skal have bidrag fra manden. Ved vurderingen af *hustruens behov* lægger man afgørende vægt på den samlede indtægt, hvis hun allerede har et erhverv. Er hun ved ægteskabets ophør uden erhvervsindtægter, må hendes muligheder for at skaffe sig arbejde bedømmes. Her kommer foruden hustruens uddannelse og tidligere erhverv, ægteskabets varighed, hendes alder og helbredstilstand i betragtning. Jo længere hun udelukkende har været hjemmearbejdende husmoder, og jo ældre hun er, jo vanskeligere vil det være for hende at komme i arbejde igen. På samme måde kan det – selv for unge hustruer – være vanskeligt at have (fuld) erhvervsmæssig beskæftigelse, hvis hun får forældremyndigheden over små børn.

Når det særligt fremhæves i loven, at der kan tages hensyn til et behov for støtte til uddannelse eller lignende, vil det sige, at der kan blive tale om et »igangsætningsbidrag«, for at den pågældende i en overgangsperiode kan uddanne sig til et erhverv eller eventuelt gennemgå en genoptræning inden for et tidligere arbejdsområde.

Med hensyn til vurderingen af den anden parts – normalt *mandens* – *evne* til at betale bidrag er det væsentligste udgangspunkt hans samlede indtægt. Der lægges også vægt

på hans forsørgerpligt over for andre, f. eks. over for børnene i ægteskabet, børn uden for ægteskab eller ægtefæller af tidligere ægteskaber.

Efter loven er det uden betydning for bidragsspørgsmålet, om den, der ønsker bidrag, må antages at bære skylden for ægteskabets forlis. Efter lovens forarbejder vil det dog ikke være udelukket at tage hensyn til de oplysninger, der måtte foreligge om årsagen til separationen eller skilsmissen.

Bidragspligtens varighed

Ved afgørelsen af spørgsmålet om, hvor længe bidragspligten skal vare efter separationen eller skilsmissen, skal retten følge de samme principper som ved afgørelsen af, om der skal betales bidrag. Det er først og fremmest ægteskabets varighed og parternes erhvervsevne, som retten vil lægge vægt på.

Efter domspraksis vil bidragspligten normalt kun blive tidsbegrænset, hvis ægteskabet har været af kortere varighed. Der vil være en tendens til tidsbegrænsning, hvis ægteskabet ikke har været mere end omkring 10–15 år. Langt de fleste ægteskabelige forlis indtræffer dog inden for ægteskabets første halve snes år. Har ægteskabet været kortere end 10–15 år, vil en eventuel bidragspligt i almindelighed blive tidsbegrænset varierende efter samlivets varighed.

Bidragets størrelse

Som nævnt er det overøvrigheden, der fastsætter størrelsen af bidraget, hvis ægtefællerne ikke selv har indgået aftale herom. Også denne afgørelse skal træffes under hensyn til den bidrags søgendes behov, den andens evne, ægteskabets varighed og den bi-

dragssøgendes behov for støtte til uddannelse eller lignende.

Selv om overøvrigheden skal lægge de samme principper til grund, som gælder ved rettens afgørelse af, om der skal være mulighed for at pålægge bidrag, vil resultatet af overøvrighedens vurdering ofte falde anderledes ud end rettens. Retten kan udmærket have pålagt ægtemanden bidragspligt, f. eks. fordi ægteskabet har været langvarigt, selv om hustruen ikke har et aktuelt behov for bidrag, da hun kan klare sig selv. På den anden side kan det tænkes, at der pålægges bidragspligt, selv om det er åbenbart, at den bidragspligtige ikke for tiden eller måske aldrig vil være i stand til at betale bidrag. Ved at pålægge bidragspligt lader man muligheden stå åben for senere at fastsætte et beløb, hvis den bidragsberettigede får behov herfor, eller den bidragspligtige bliver i stand til at betale.

Alt efter de økonomiske forhold, ægteskabets varighed m. v. kan bidragets størrelse svinge fra et beløb, der i princippet tilsigter at give fuldstændig forsørgelse, over supplementsbidrag til hustruens egen indtægt, til fuldstændig fritagelse for bidrag. Det vil undertiden være rimeligt at begynde med et større bidrag, som efterhånden aftrappes i takt med den bidragsberettigedes voksende indtjeningssevne eller blot voksende indtjeningsmuligheder, som burde udnyttes.

Bidragets størrelse fastsættes efter en konkret vurdering af de enkelte ægtefællers personlige og økonomiske forhold, og det er derfor ikke muligt at give præcise regler for bidragsfastsættelsen.

Nogle vejledende retningslinier kan dog opstilles på baggrund af den praksis, der har udviklet sig. Hovedvægten lægges på parternes indtægt – eller på den indtægt, de kunne

have, hvis de udnyttede deres erhvervsevne. Udgifterne spiller en mindre rolle, bortset fra de underholdsforpligtelser, som parterne har over for børn i eller uden for ægteskab. Det er således i første række parternes bruttoindtægter, der er af interesse. Er der tale om »mellemindtægter«, vil udgangspunktet ved fastsættelse af bidragets størrelse være et beløb svarende til $\frac{1}{4}$ af forskellen mellem den bidragsberettigedes og den bidragspligtiges indtægter. I denne forbindelse må det erindres, at de betalte underholdsbidrag er fradragsberettiget hos den bidragspligtige og beskattes hos modtageren. En ægtefælles samlede underholdsforpligtelser – over for børn og/eller ægtefælle – vil dog i reglen ikke komme til at overstige $\frac{1}{3}$ af indtægten.

Til belysning af det anførte skal nævnes følgende eksempel: Tjener manden f. eks. 6.000 kr. om måneden, mens den fraskilte hustru er uden indtægt eller indtægtsmuligheder, bliver bidraget ca. 1.500 kr. om måneden, hvis manden ikke har underholdsforpligtelser over for børn. Har han det, f. eks. med 1.000 kr. pr. måned, vil hustrubidraget i stedet komme til at ligge på omkring $\frac{1}{4}$ af 5.000 kr. – altså ca. 1.250 kr. månedlig. Hans samlede underholdsforpligtelse vil da komme op på ca. 2.250 kr. om måneden. Da dette beløb imidlertid overstiger $\frac{1}{3}$ af hans indtægt på 6.000 kr., vil der kun blive ca. 1.000 kr. til hustrubidrag.

Ændring af aftale eller afgørelse om bidragspligt

En *aftale* mellem ægtefællerne om underholdsbidrag kan ændres ved dom, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold

vil være åbenbart urimeligt at opretholde aftalen.

Ændring kan således kun finde sted i helt ekstraordinære tilfælde. Som eksempler kan nævnes, at manden har forpligtet sig til at betale et bestemt periodisk løbende bidrag til hustruen, men senere på grund af sygdom bliver slået ud af sit erhverv, således at han ikke har økonomiske muligheder for at betale bidrag af den aftalte størrelse. Eller hvis hustruen har givet afkald på bidrag – måske efter et langvarigt ægteskab – fordi hun har regnet med at kunne klare sig selv, men senere bliver uarbejdsdygtig på grund af sygdom.

En tidligere *domstolsafgørelse* om bidragspligt kan ændres ved en ny dom, hvis væsentligt forandrede forhold og særlige grunde i øvrigt taler herfor.

Ændring af bidragets størrelse

Tilsvarende strenge krav stilles ikke for så vidt angår ændring af en *afgørelse om bidragets størrelse*, som overøvrigheden har truffet. Efter loven kan beløbets størrelse ændres, hvis omstændighederne taler derfor. Især ændringer af ægtefællernes indtægtsforhold og forsørgerforpligtelser eller ændringer i pengeværdien kan begrunde en regulering.

Aftrapning og senere bortfald af bidrag

At retten har pålagt bidragspligt uden tidsbegrænsning medfører ikke nødvendigvis en livsvarig fastsættelse af underholdsbidrag. Efter praksis vil man i almindelighed på begæring af den bidragspligtige lade bidraget aftrappe og senere bortfalde, når der er be-

talt bidrag i en periode, der overstiger samlivets varighed.

Nyt ægteskab og død

Når den bidragsberettigede gifter sig igen, bortfalder den bidragspligt, som retten har fastsat. Og den genoplives ikke, når det nye ægteskab eventuelt ophører, selv om dette måtte ske efter nok så kort tids forløb. Bidragspligten bortfalder også, når en af ægtefællerne dør.

Ægteskabslignende samlivsforhold

Medens bidragspligten bortfalder, når den bidragsberettigede indgår nyt ægteskab, indeholder loven ingen regel for de tilfælde, hvor den bidragsberettigede lever i et ægteskabslignende samlivsforhold – »papirløst ægteskab«. Hvis den bidragsberettigede, fraseparerede eller fraskilte hustru, som får bidrag fra sin tidligere mand, etablerer et ægteskabslignende forhold med en anden mand, medfører dette imidlertid i praksis, at bidraget nedsættes til 0, så længe samlivet består. Bidragspligten, dvs. muligheden for at pålægge bidrag, bortfalder imidlertid ikke. Når samlivet er ophørt, vil der normalt kun påny blive fastsat bidrag, hvis særlige grunde taler herfor.

Udvalgets overvejelser

Forsørgelse under ægteskabet

Ægtefæller har efter den gældende lovgivning pligt over for hinanden og over for det offentlige til at forsørge hinanden under ægteskabet. Ved separation og skilsmisse skal det som nævnt afgøres, om der skal betales underholdsbidrag. Bestemmelserne om for-

sørgelsespligten i ægteskabet og om pålæggelse af underholdsbidrag efter separation og skilsmisse har en meget nær forbindelse med hinanden. Man kan vanskeligt tænke sig, at lovgivningen skulle give mulighed for at pålægge en ægtefælle pligt til at betale bidrag til den anden ægtefælles underhold efter ægteskabets ophør samtidig med, at man ophævede reglerne om det økonomiske ansvar, som ægtefæller i dag har over for hinanden under samlivet.

Derimod ville der ikke være noget i vejen for, at ægtefæller skulle kunne indgå aftale om underholdsbidrag efter ægteskabet, selv om der ikke eksisterede nogen egentlig underholdspligt under eller efter ægteskabet. Man har yderligere været inde på den tanke, at det skulle være muligt for ægtefæller at indgå bindende aftaler om underholdspligt i forbindelse med ægteskabets indgåelse eller under ægteskabet. En sådan ordning ville dog efter flertallets opfattelse ikke være uden betænkeligheder. Hvis der ved loven var peget på muligheden for at indgå aftaler af denne art, ville den omstændighed, at der ikke er indgået aftale, navnlig kunne hindre en fornuftig ordning i tilfælde, hvor der efter en konkret vurdering måtte være trang til at pålægge bidrag.

I modsætning hertil finder et medlem af udvalget, at der ved ægteskabets indgåelse skal være adgang til at træffe aftale om, at den ene ægtefælle skal betale bidrag til den anden efter ægteskabets eventuelle opløsning. Der tænkes navnlig på situationer, hvor den ene part under ægteskabet har betalt den andens uddannelse.

Udvalget har endnu ikke taget stilling til spørgsmålet om ægtefællernes økonomiske ansvar over for hinanden – deres forsørgelsespligt – under ægteskabet. Det er dog den

foreløbige opfattelse, at den gensidige forsørgelsespligt under ægteskabet bør bevares. Man har derfor ved drøftelserne om underholdsbidrag efter separation og skilsmisse forudsat, at ægtefæller også i lang tid fremover under samlivet vil have pligt til gennem pengeydelse, virksomhed i hjemmet eller på anden måde at skaffe familien det underhold, som må anses for passende efter deres livsvilkår.

Udvalget er opmærksom på, at den gældende regel om forsørgelsespligtens indhold, der stammer fra 1925, i den mellemliggende tid er blevet stærkt modificeret af den stigende tendens, der har været i den sociale lovgivning til, at udgifter og arbejdsopgaver, der ligger uden for en families normale økonomiske eller praktiske evne, overtages af det offentlige.

Med hensyn til de tanker, der i de senere års debat har været fremme om at ophæve forsørgelsespligten mellem ægtefæller under ægteskabet og begrænse den til at angå børnene, ønsker udvalget foreløbigt at pege på, at en videreførelse af disse tanker må forudsætte en indgående undersøgelse af de konsekvenser, som en ophævelse af forsørgelsespligten vil have.

For en umiddelbar betragtning vil en ophævelse bl. a. betyde, at mange ægtefæller – især hjemmearbejdende kvinder – i væsentligt videre omfang end i dag vil blive berettiget til ydelser efter sociallovgivningen uden hensyn til deres mænds indtægter. Det vil utvivlsomt tillige blive nødvendigt at udbygge sociale sikringsordninger på flere områder.

En ophævelse af forsørgelsespligten vil således få økonomiske og fordelingspolitiske følger. Man bør derfor, inden man overvejer en sådan ændring, forsøge at foretage en be-

regning over de økonomiske konsekvensers omfang herunder også om, hvorvidt det vil medføre en væsentligt ændret byrdefordeling mellem gifte og ugifte.

Man bør endvidere foretage en nøje analyse af, om en sådan ændring – der vil indebære, at ansvaret for hjemmearbejdende ægtefællers forsørgelse i vidt omfang overføres til det offentlige – er egnet til at fremme udviklingen mod økonomisk selvstændighed for begge ægtefæller og reel ligestilling mellem dem.

Udvalget skal endelig henvise til, at regeringerne i de nordiske lande efter forslag fra Nordisk Råd har besluttet at foretage en undersøgelse af det såkaldte »forsørgerbegreb« på en lang række områder inden for den offentligretlige lovgivning. Resultaterne af denne undersøgelse vil komme til at indgå i udvalgets overvejelser.

Uanset at udvalget således ikke har afsluttet sin gennemgang af problemerne omkring mandens og hustruens gensidige økonomiske ansvar, har det dog allerede nu udarbejdet en skitse til regler om underholdsbidrag efter separation og skilsmisse, se side 31. Dette er imidlertid ikke udtryk for, at der på nuværende tidspunkt er enighed i udvalget om, i hvilket omfang bidragsinstituttet bør bevares.

Nogle medlemmer har anført som en alvorlig hindring for den fuldstændige ligestilling mellem kønnene, at man ved at bevare muligheden for bidrag på forhånd giver kvinderne en forventning om ægteskabet som en »levevej«. Man ansporer ikke kvinderne til at holde deres evne til at forsørge sig selv ved lige, hvorved man samtidig går imod de bestræbelser, som samfundet i de senere år i stigende grad har udfoldet for at fremme mulighederne for kvindens tilpasning til er-

hvervslivet gennem tilbud om støtte til uddannelse og genoptræning. Eksistensen af en bidragsforpligtelse medfører, at den bidragsforpligtedes tilværelse ødelægges, uden at der indkommer bidrag, der reelt set udgør en hjælp for den bidragsberettigede.

Andre af udvalgets medlemmer er derimod af den opfattelse, at der stadig er behov for at kunne pålægge underholdsbidrag, først og fremmest fordi ægteskabet fortsat virker mere hæmmende på kvindernes erhvervsmuligheder end på mændenes, selv når man tager ændringerne i samfundet og i kvindernes stilling i betragtning. Dette gælder ikke kun de kvinder, der som hjemmearbejdende har været uden erhverv under ægteskabet, men også de kvinder, der som medhjælpende hustruer har været i erhverv, men som mister deres arbejdsplads i forbindelse med separationen eller skilsmissen. Hertil kommer, at ægteskabet i et vist omfang er en fælles økonomisk risiko, som ikke ensidigt ved opløsningen bør bæres af den økonomisk svagere part.

Ville man på nuværende tidspunkt afskaffe bidragsinstituttet, ville det bl. a. medføre, at et betydeligt antal fraseparerede og fraskilte kvinder – også i de yngre og yngste aldersgrupper – ville være henvist til udelukkende at leve af sociale ydelser. Den private underholdspligt ville derved i væsentlig større omfang end i dag fuldt ud blive væltet over på samfundet, også i de tilfælde, hvor det er forholdene under ægteskabet, som er årsagen til hustruens manglende eller nedsatte erhvervsevne.

Hvornår bør der kunne pålægges underholdsbidrag?

Ægtefællerne må som hidtil kunne indgå af-

tale om bidragsspørgsmålet. Hvis der ikke træffes aftale om bidrag, og der derfor skal træffes en afgørelse, bør udgangspunktet efter flertallets opfattelse være,

at der ved vurderingen heraf navnlig skal lægges vægt på, om *ægteskabet* har medført en sådan *forringelse af en ægtefælles indtjeningsmuligheder*, at ægtefællen i kortere eller længere tid vil være ude af stand til at skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold,

at der samtidig skal lægges vægt på, om den anden ægtefælle efter sine forhold må forventes at ville kunne betale bidrag,

at bidrag kun kan pålægges for et bestemt tidsrum ikke over 10 år, medmindre særlige grunde taler for at fastsætte et længere tidsrum eller for at undlade en tidsbegrænsning.

Udvalget ønsker med dette forslag at understrege, at den udvikling, der i de senere år er sket i retspraksis i retning af at opstille strengere krav for at pålægge bidrag og i retning af at tidsbegrænse bidraget, bør fortsættes. Domstolene bør kun pålægge bidrag, hvis der i det enkelte tilfælde efter indgående undersøgelse af ægtefællernes forhold viser sig at være et særligt behov herfor.

Med en bestemmelse af et indhold som det foreslåede tages der hensyn til udviklingen i kvindernes erhvervshyppighed, deres bedre muligheder for uddannelse og genoptræning og det stigende antal børneinstitutioner m. v. Der er også taget hensyn til en fremtidsudvikling i samfundet. Det er således afgørende for at pålægge bidrag, at den bidragssøgende ikke selv kan skaffe sig et passende underhold, og at det kan dokumen-

teres, at *ægteskabet* har medført en forringelse af ægtefællens erhvervsmuligheder. Er der tale om sygdom eller uarbejdsdygtighed, som ikke har forbindelse med forholdene under ægteskabet, bør denne risiko ikke bæres af den anden ægtefælle, men af det sociale sikringssystem, ganske som det ville være tilfældet for en ugift person. Skyldes den bidragssøgendes nedsatte eller manglende evne til at forsørge sig selv på den anden side den måde, hvorpå ægtefællerne har valgt at indrette sig under ægteskabet, vil der kunne pålægges bidrag. Således også i den ofte forekommende situation, hvor begge ægtefæller har været enige om, at hustruen skulle opgive sit erhverv for at passe børnene i hjemmet, eller at hun skulle bistå i det fælles erhverv.

Ægteskabets varighed

Flertallet finder ikke, at ægteskabets varighed i lovteksten bør fremhæves som et selvstændigt moment, der kan begrunde mulighed for bidrag. Hvis man skulle tage hensyn til ægteskabets varighed, kunne det udelukke den konkrete vurdering af, om der var grund til at give mulighed for at pålægge bidrag. At et ægteskab har varet en vis længere årrække bør derfor som udgangspunkt ikke – således som det ofte er tilfældet i retspraksis under den gældende lov – automatisk føre til pålæggelse af bidrag. Varighedssynspunktet vil kun få indirekte betydning, idet hustruens indtjeningsmuligheder typisk vil være forringet, fordi hun under et længerevarende ægteskab ikke har haft erhvervsarbejde.

Rimelig udnyttelse af indtjeningsevnen

I den konkrete vurdering af, om ægteskabet

har medført en forringelse af en ægtefælles indtjeningsmuligheder, må indgå, at ægtefællen ikke gennem en rimelig udnyttelse af sin indtjeningsevne eller på anden måde selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold. Ægtefællens alder og uddannelse vil her være af betydning, ligesom hensyn må tages til, om ægtefællen ved separationen eller skilsmissen har fået tillagt forældremyndigheden over mindreårige børn. At ægtefællen måtte være i stand til at forsørge sig selv og eventuelle børn ved et erhvervsarbejde, der ikke forudsætter en forudgående uddannelse, bør ikke udelukke, at der pålægges bidrag. Det vil i mange tilfælde være rimeligt, at man ved at pålægge bidrag for kortere eller længere tid giver ægtefællen mulighed for at få en uddannelse eller at gennemgå en omskoling til et andet erhverv.

Den anden ægtefælles bidragsevne

For at det i det enkelte tilfælde vil være rimeligt at pålægge bidrag efter separation eller skilsmisse, må det samtidig kræves, at den anden ægtefælle – manden – ud fra sine økonomiske og erhvervsmæssige forhold kan forventes at ville kunne betale bidrag. Må det forudses, at manden varigt, f. eks. på grund af sygdom eller anden erhvervsmæssig hindring, ikke vil være i stand til at betale bidrag, bør der ikke ved separationen eller skilsmissen gives mulighed herfor. Skulle hans forhold senere blive forbedret, må hustruen henvises til på det tidspunkt at rejse spørgsmål om en ændring af den afgørelse, der blev truffet i forbindelse med separationen eller skilsmissen.

Ved vurderingen af mandens bidragsevne må der tages udgangspunkt i hans økonomi-

ske forhold, først og fremmest i en rimelig udnyttelse af hans indtjeningssevne. Der bør også for hans vedkommende kunne tages hensyn til rimelige ønsker om at få en passende uddannelse eller at gennemgå en omkøling til et andet erhverv.

Udover de fremhævede hensyn til den ene ægtefælles forringede indtjeningsmuligheder på grund af ægteskabet og den anden ægtefælles bidragsevne må det bero på en helt konkret vurdering, hvornår det i øvrigt vil være rimeligt at give mulighed for bidrag. At en ægtefælle efter separation eller skilsmisse vil blive udsat for en væsentlig ændring i sin levefod, bør efter omstændighederne kunne begrunde, at der pålægges bidrag, f. eks. hvis der er tale om et langvarigt ægteskab, hvor hustruen har været hjemmearbejdende, muligvis endda efter mandens udtrykkelige ønske herom. På den anden side kan det ofte efter baggrunden for ægteskabets forlis forekomme urimeligt at pålægge bidrag. Det bør derfor efter opfattelsen hos et flertal i udvalget stadig være muligt ved bidragsafgørelsen at tage hensyn til de oplysninger, der måtte foreligge om årsagen til separationen eller skilsmissen. Det ville stride afgørende mod folks retsfølelse, hvis man var afskåret herfra. Et mindretal finder, at der ikke bør kunne tages hensyn hertil, bl. a. fordi det er vanskeligt at konstatere den dybere årsag til ægteskabets forlis.

Tidsbegrænset bidrag

Udvalget går ind for, at bidrag som overvejende hovedregel kun skal kunne pålægges for et bestemt tidsrum efter separation eller skilsmisse. Et flertal i udvalget foreslår endvidere, at dette tidsrum ikke skal kunne overstige 10 år, medmindre ganske særlige

grunde taler for at fastsætte et længere tidsrum eller for at undlade en tidsbegrænsning.

For at der normalt altid bør ske en tidsbegrænsning af bidragsperioden taler først og fremmest hensynet til en fastlæggelse af ægtefællernes rettigheder og forpligtelser allerede ved separationen eller skilsmissen: Den bidragsberettigede hustru tilskyndes til med det samme at indrette sine erhvervsmæssige forhold efter, at hun, f. eks. om 3 år, ikke længere vil have mulighed for at få bidrag. Den bidragspligtige mand vil på sin side altid på forhånd være klar over omfanget af sine forpligtelser, således at han kan disponere herefter.

Ved fastsættelsen af tidsbegrænsningen bør der særligt tages hensyn til den tid, forringelsen af indtjeningsmulighederne må antages at vare, ægteskabets varighed, ægtefællernes alder og forholdene i øvrigt, herunder hvor lang tid en passende uddannelse for den bidragsberettigede må antages at vare. Disse hensyn vil i det enkelte tilfælde kunne begrunde fastsættelse af en længere bidragsperiode end 10 år efter separationen eller skilsmissen eller undladelse af en tidsbegrænsning.

Et medlem af udvalget finder, at tidsrummet som hovedregel ikke bør overstige 5 år. Denne periode vil være tilstrækkelig til at bringe hustruen ind i et erhverv, hvis dette overhovedet er muligt. Hvis det ikke i løbet af fem år er lykkedes at give hustruen tilstrækkelig indtjeningssevne, bør det offentlige træde til med invalidepension eller anden form for understøttelse.

Nogle medlemmer i udvalget er enige i, at der normalt skal ske en tidsbegrænsning, men finder det uheldigt, at der i loven angives et fast åremål. Ved at undlade en bestemt tidsgrænse ønsker disse medlemmer at

understrege, at en tidsbegrænsning af bidraget alene bør ske på grundlag af en vurdering af forholdene i det enkelte tilfælde, og at det vil være uheldigt i loven at fastsætte forhåndsnormer.

Ændring af aftaler eller afgørelser

Et overvejende flertal i udvalget går ind for at bevare den gældende bestemmelse om, at aftaler om, hvorvidt en ægtefælle skal kunne pålægges at betale bidrag, kun kan ændres ved dom, hvis det på grund af *væsentligt forandrede forhold* vil være åbenbart urimeligt at opretholde dem. Man foreslår endvidere, at domstolsafgørelser også kun skal kunne ændres efter disse strenge kriterier. For en sådan bestemmelse taler det hensyn til parterne, at de allerede fra separationen eller skilsmissen skal kunne indrette sig efter aftalen eller afgørelsen i tillid til, at den ikke senere vil blive ændret, medmindre der foreligger væsentligt forandrede forhold.

Et medlem ønsker at lette muligheden for ændring ved alene at stille krav om forandrede forhold, men således at kravet om »åbenbart urimelig« opretholdes.

Bidragets størrelse

Efter udvalgets opfattelse bør man bygge videre på den gældende praksis med hensyn til vurderingen af det enkelte bidrags størrelse. Afgørelsen om bidragets størrelse bør træffes efter et skøn under særlig hensyntagen til, i hvilket omfang den berettigede gennem en rimelig udnyttelse af sin indtjeningssevne eller på anden måde selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part på tilsvarende måde efter sine forhold formår at betale bi-

drag. Der kan endvidere tages hensyn til, for hvor lang tid bidrag må forventes at skulle betales.

Ved den skønsmæssige afgørelse af bidragets størrelse bør der både for den bidragsberettigede og den bidragspligtige tages udgangspunkt i en rimelig udnyttelse af indtjeningssevnen. Denne bør i almindelighed bedømmes under hensyn til tidligere erhverv og alderen i det omfang, den får indflydelse på indtjeningssevnen. For den bidragsberettigede – oftest hustruen – der har fået tillagt forældremyndigheden over børnene, bør det akcepteres, at hun efter separationen eller skilsmissen for en kortere eller længere periode – afhængig af børnenes alder – alene påtager sig eller fortsætter med et deltidsarbejde af hensyn til børnene. Det vil være af betydning, hvordan børnene er blevet passeret under ægteskabet, og hvor lang tid der er gået siden samlivsophævelsen. Så længe børnene er under eller omkring den skolepligtige alder, vil det i almindelighed ikke være rimeligt at tvinge moderen ud i heldagsarbejde, medens man efterhånden som børnene bliver større kan forlange, at hun udnytter sine indtjeningsmuligheder fuldt ud.

Det må bero på et helt individuelt skøn, hvad der efter den enkeltes livsvilkår må anses for et tilstrækkeligt underhold. Der bør herved kunne lægges vægt på parternes levestandard ved separationen eller skilsmissen. Dette bør dog ikke medføre, at størrelsen af bidraget senere forhøjes i takt med, at den bidragspligtiges indtægter gradvis stiger, f.eks. som følge af advancement. Skyldes stigningen derimod den almindelige samfundsbetingsede stigning i pengeindtægten, bør bidraget kunne forhøjes i forhold hertil. Der bør dog i almindelighed gælde en vis

overgrænse for bidragets størrelse uafhængig af den bidragspligtiges evne til at betale bidrag.

Med hensyn til den bidragspligtiges forhold må det være afgørende, hvad han formår at betale. Det bør ikke være udelukket at tage hensyn til rimelige udgifter ved etablering af et nyt hjem, hvis det gamle er overladt til den bidragsberettigede. I betragtning må imidlertid i første række komme de underholdsforpligtelser, som han har over for børn i eller uden for ægteskab.

Det vejledende beregningsgrundlag for bidragsfastsættelsen bør fortsat være hver parts samlede indtægt, dog således at der tages hensyn til nødvendige udgifter, som tjener til indtægtens opretholdelse. Hensyn til skattebyrden bør også kunne tages, ligesom det i nogle tilfælde vil være rimeligt at lægge vægt på boligudgiften, hvis det kan dokumenteres, at netop den pågældendes boligudgift nødvendigvis er ekstraordinær stor.

Udvalget har nærmere drøftet spørgsmålet om, hvilke vejledende retningslinier der bør opstilles for bidragsudmålingen. Som nævnt side 13 er *udgangspunktet* for beregningen i dag $\frac{1}{4}$ af forskellen mellem den bidragsberettigedes og den bidragspligtiges bruttoindtægter efter fradrag af underholdsforpligtelser over for børn.

Denne vejledende regel – »fjerdedelsreglen« – har udviklet sig gennem mange års praksis, hvor bidragsfastsættelsen har bygget på en mere konkret vurdering uden et sådant vejledende udgangspunkt. De fleste bidrag grupperede sig da om beløb af en sådan størrelsesorden, at det viste sig praktisk at opstille et generelt vejledende princip for bidragsfastsættelsen.

Når man i dag arbejder med en »fjerdedelsregel«, skyldes det således ikke en for-

modning om, at man med netop dette udgangspunkt skulle kunne nå frem til afgørelser, som under alle forhold vil virke retfærdige og rimelige for begge parter. En klar regel med dette sigte lader sig næppe opstille. En »brøkdelsregel« kan alene betragtes som et rationelt vejledende kriterium for de bidragsfastsættende myndigheder. Det stigende og efterhånden meget store antal afgørelser, der må træffes, må nødvendigvis følge visse retningslinier, hvis ikke den enkelte afgørelse skal føles som udslag af vilkårlighed.

Der har været enighed i udvalget om, at myndighederne fortsat har behov for et sådant vejledende kriterium, men der har været nogen usikkerhed overfor spørgsmålet, om de gældende principper stadig kan siges at være egnede i så henseende, eller om de bør justeres. Det har særligt været fremhævet, at det vejledende princip er opstået i en tid, hvor det almindelige skattetryk for borgerne var mindre end nu, og at en bidragsudmåling, der måtte forekomme rigtig tidligere, ikke længere er rimelig under hensyn til de øgede skattebyrder. Dette gælder, selv når det tages i betragtning, at de betalte underholdsbidrag er fradragsberettigede hos den bidragspligtige, og at bidragene derfor ikke med deres fulde vægt belaster denne.

Man har i denne forbindelse drøftet følgende eksempler til belysning af spørgsmålet, hvorledes ægteskabets opløsning påvirker ægtefællers økonomi. I eksemplerne under 1 ses på forholdene for samlevende ægtefæller og under 2 belyses situationen efter en separation eller skilsmisse. Man er i eksemplerne gået ud fra, at kun manden har erhvervsindtægt. Det er derfor direkte kun udsvinget i den økonomiske eneforsørgers situation, der kan aflæses:

1. Slutsatten og den disponible indkomst for 1973 for samlevende ægtefæller:

Bruttoindkomst	Skat	Disponibel indkomst	Skat i pct. af bruttoindkomst
kr.	kr.	kr.	pct.
40.000	11.394	28.606	29
60.000	22.711	37.289	38
100.000	47.114	52.886	47
130.000	66.614	63.386	51

Ved beregningen af indkomstskatten er der regnet med de gældende udskrivningsregler for 1973 samt med en kommunal udskrivningsprocent på i alt 21,3 svarende til landsgennemsnittet. Endvidere er det forudsat, at skatteyderen har ret til dobbelt per-

sonfradrag, da hustruen er uden indtægt, at han ikke er fyldt 67 år, samt at den eneste form for ligningsmæssige fradrag er det faste lønmodtagerfradrag på 2.000 kr.

Den disponible indkomst er opgjort som det beløb, der er tilbage af bruttoindkomsten efter betaling af skat.

Beløbene i 3die kolonne viser altså, hvor meget den samlede familie under samlivet har at leve for, efter at skatten er betalt, og når der bortses fra mulige sociale ydelser som børnetilskud og boligsikring.

2. Hustru- og børnebidrag, slutsatten og den disponible indkomst for 1973 for en frasepareret eller fraskilt mandlig skatteyder:

Bruttoindkomst	Hustrubidrag		Børnebidrag		Skat		Disp. indkomst		Skat i pct. af bruttoindkomst	
	0 børn	2 børn	2 børn	0 børn	2 børn	0 børn	2 børn	0 børn	2 børn	
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	pct.	pct.	
40.000	9.600	7.200	5.352	9.443	7.924	20.957	19.524	24	20	
60.000	14.400	10.800	8.028	17.512	14.937	28.088	26.235	29	25	
100.000	24.000	20.400	10.704	35.889	31.536	40.111	37.360	36	32	
130.000	32.400	30.000	10.752	49.324	43.868	48.276	45.380	38	34	

Indkomstskatten er beregnet som under 1. Endvidere er der kun regnet med et enkelt personfradrag, men til gengæld med fradrag for hustru- og børnebidragene. I øvrigt er forudsætningerne som under 1.

Ved sammenligning mellem kolonnerne for den disponible indkomst under 1 og 2 kan det ses, med hvilke beløb mandens disponible indkomst går ned som en følge af ægteskabets opløsning.

Til yderligere belysning af separationens eller skilsmisens økonomiske virkninger angives i den følgende tabel *faldet i mandens disponible indkomst i pct. af bruttoindkomsten på de 4 indkomstrin.*

		0 børn	2 børn
		pct.	pct.
40.000 kr.		19	23
60.000 -		15	18
100.000 -		13	16
130.000 -		12	14

Ved vurderingen må det erindres, at den disponible indkomst under 1 skal dække familiens samlede udgifter, medens manden i situation 2 ikke skal anvende nogen del af den disponible indkomst til dækning af sin fraseparerede/fraskilte ægtefælles og børnes behov. (Det er forudsat, at hustruen har fået forældremyndigheden over eventuelle

børn). På den anden side må det huskes, at hustruen efter separationen eller skilsmissen – bortset fra sociale ydelser som f. eks. børnetilskud og boligsikring – må dække både sit og børnenes økonomiske behov gennem hustru- og børnebidrag af en størrelse som angivet i kolonne 2 og 3 under 2, såfremt hun ikke selv er i stand til at skaffe sig erhvervsindtægt.

Bidragsudmålingens problematik – og ægtefællernes økonomiske problemer efter en separation eller skilsmisse – er iøjnespringende: Myndighedernes opgave ved bidragsfastsættelse vil ofte være den at skulle dele en indtægt, der dårligt nok har været tilstrækkelig til at dække familiens behov, medens den var samlet, og som i hvert fald ikke kan tilfredsstille både mand og hustru efter ægteskabets sammenbrud. De bidrag, der kan blive tale om, vil almindeligvis være for små til, at den bidragsberettigede kan klare sig herfor; men samtidig vil de hyppigt være så store, at de er en hård belastning for den bidragspligtiges i forvejen anspændte økonomi.

På baggrund af de nævnte eksempler ønsker udvalget særligt at fremhæve den relative forringelse af den bidragspligtiges disponible indkomst efter en separation eller skilsmisse – en forringelse, som ud fra en social vurdering vil slå hårdest igennem over for de bidragspligtige på lavere indkomstrin. Efter udvalgets opfattelse bør der ikke fastsættes højere bidrag, end der med rimelighed kan forventes inddrevet i forbindelse med påløbne restancer. Overskridelse af denne grænse ville give den bidragsberettigede forventninger om noget, som rent faktisk ikke ville kunne opnås. Der ville i øvrigt kunne opstå skattemæssige problemer, for så vidt skattereglerne praktiseres på den måde,

at den bidragsberettigede skal betale skat af forfaldne bidrag, selv om de ikke er betalt. Er bidraget for lille til, at den bidragsberettigede kan opretholde tilværelsen, må bidraget suppleres med erhvervsindtægter for den bidragsberettigede, og hvis den ingen erhvervsevne har, må det offentlige træde til med hjælp. Heller ikke det offentlige vil have nogen fordel af, at bidraget er fastsat til et urealistisk højt beløb. Tilmed kan sådanne bidrag have yderst uheldige sociale konsekvenser for den bidragspligtige, der herved vil blive stillet over for en stadigt stigende gældsbyrde.

Under hensyn til disse betragtninger finder udvalget, at der bør ofres skattebyrden øget opmærksomhed ved bidragsfastsættelsen særligt ved de lidt lavere indtægter, således at den bidragspligtiges disponible indkomst (se side 21) som et ofte mere realistisk udgangspunkt for vurderingen af bidragsevnen bør tillægges større vægt end i hidtidig praksis. For bidragspligtige på lavere indkomstrin vil det ud fra en social vurdering endvidere være ønskeligt, at der sker en differentiering af de vejledende retningslinier for bidragsudmålingen på forskellige indkomstrin. Udvalget er opmærksom på, at en ændring af praksis efter retningslinier som de skitserede vil medføre, at et større eller mindre antal fraseparerede og fraskilte kvinder i en kortere eller længere overgangsperiode vil være henvist til i videre omfang end nu at leve af sociale ydelser.

Ændring af bidragets størrelse

Størrelsen af bidrag bør fortsat kun fastsættes indtil videre, således at overøvrigheden tid senere efter anmodning af en af parterne

skal kunne ændre bidraget, eller bestemme, at det skal bortfalde. Ændring bør kunne ske, hvis omstændighederne taler herfor. Der skal herved kunne tages hensyn til, hvor længe bidrag allerede er betalt.

Efter udvalgets foreløbige opfattelse bør der ikke indføres en almindelig ordning, hvorefter der sker en pristalsregulering af bidrag, idet en sådan ordning nok vil være forbundet med store vanskeligheder, når den bidragspligtiges indtægter er svingende.

Nyt ægteskab og død

Adgangen til at få bidrag bør efter udvalgets opfattelse fortsat bortfalde endeligt, når den berettigede indgår nyt ægteskab, eller en af ægtefællerne afgår ved døden.

Ægteskabslignende samlivsforhold

Udvalget foreslår, at der i loven optages en udtrykkelig bestemmelse om betydningen af, at den bidragsberettigede har etableret et ægteskabslignende samlivsforhold. Er det tilfældet, skal der ikke kunne fastsættes bidrag, så længe samlivet består, ligesom et fastsat bidrag skal kunne bortfalde. I disse tilfælde bør der efter samlivsforholdets ophør kun kunne fastsættes bidrag, hvis særlige grunde taler derfor.

Retten bør endvidere kunne bestemme, at adgangen til at få bidrag skal ophøre endeligt, hvis den berettigede har etableret et længerevarende ægteskabslignende samlivsforhold.

Den foreslåede bestemmelse er en videreførelse af den administrative praksis, der har udviklet sig i de senere år. Til grund herfor ligger den rimelighedsbetragtning, at en bi-

dragsberettiget hustru ikke samtidig med, at hun har indgået en fastere personlig og økonomisk forbindelse med en anden mand, skal kunne kræve bidrag fra den tidligere ægtefælle.

Selv om der efter gældende ret ikke er mulighed for at pålægge samleveren at betale bidrag efter samlivsophævelsen, bør der foreligge meget tungtvejende grunde for påny at pålægge den tidligere ægtemand at betale bidrag til hustruens underhold. Sådanne ganske særlige grunde vil eventuelt foreligge i tilfælde, hvor et langvarigt ægteskab har medført en afgørende forringelse af hustruens erhvervsmuligheder.

Udvalget har fundet det hensigtsmæssigt at udarbejde en foreløbig lovskitse om underholdsbidrag. Skitsen er medtaget som bilag til betænkningen, side 31.

Forældremyndighed

Efter *den gældende lov* skal der i forbindelse med separation eller skilsmisse træffes bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme.

Er forældrene enige om, hvem af dem der skal have forældremyndigheden, træffes der afgørelse i overensstemmelse med deres ønsker, medmindre dette strider mod barnets tarv. Er det tilfældet, eller er forældrene ikke enige, skal afgørelsen træffes efter, hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til børnenes tarv.

En aftale eller afgørelse om forældremyndighed kan ændres ved dom, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv.

Udvalgets overvejelser

Udvalget går ind for, at der fortsat i forbindelse med separation eller skilsmisse skal

tages stilling til, hvem der skal have forældremyndigheden over børnene.

Bevare forældre-myndigheden hos forældrene i forening?

Udvalget har i den forbindelse overvejet, om der burde være mulighed for at lade ægtefællerne bevare forældremyndigheden i forening efter separationen eller skilsmissen. For en sådan ordning kunne først og fremmest tale, at man herigennem kunne undgå, at bruddet mellem forældrene fik betydning for barnets forhold til dem.

En forudsætning for en sådan ordning måtte være, at enhver af ægtefællerne nårsomhelst og uden at der skulle foreligge væsentligt forandrede forhold skulle kunne begære forældremyndigheden tillagt en af dem. Ordningen skulle endvidere ikke være betinget af, at ægtefællerne skulle bo sammen. Omvendt skulle det ikke være en betingelse for en senere ændring af forældremyndighedsspørgsmålet, at de ikke længere boede sammen.

Der har i udvalget været en vis sympati for en sådan bestemmelse. Man har imidlertid lagt vægt på, at der ikke i praksis har vist sig noget udtalt behov for en sådan ordning. Dette må efter udvalgets opfattelse skyldes, at der ikke er behov for en lovregulering af spørgsmålet, når fraseparerede eller fraskilte ægtefæller i forvejen er enige om fortsat at sørge for barnets opdragelse, uddannelse og underhold i fællesskab.

Udvalget ønsker endvidere at pege på, at der i det daglige i forbindelse med gennemførelse af en sådan ordning let ville kunne opstå sådanne praktiske vanskeligheder, at der ikke på forhånd kan opstilles nogen for-

modning om, at det tjener barnets tarv bedst at bevare forældremyndigheden hos ægtefællerne i forening. Udvalget er derfor mest tilbøjelig til at foretrække en ordning, hvorefter der skal ske en fordeling af forældremyndigheden.

Forældremyndigheden til andre end til en af forældrene?

Udvalget har endvidere drøftet, om der burde være adgang til at træffe bestemmelse om, at forældremyndigheden skal tillægges en anden person end en af forældrene. Udvalget kan gå ind for, at forældremyndigheden i forbindelse med separation eller skilsmisse skal kunne tillægges en anden person, hvis *forældrene er enige herom*. Det vil herefter ikke som i dag være nødvendigt efter separations- eller skilsmissesagen at søge overøvrighedens godkendelse af en aftale herom efter myndighedslovens § 30. Består der ikke enighed mellem forældrene herom, bør forældremyndigheden fortsat kun kunne tillægges en af forældrene.

Udvalget må derfor tage afstand fra indførelsen af en regel, som kendes i svensk ret, hvorefter domstolene kan tillægge en særlig formynder forældremyndigheden, hvis man finder, at ingen af forældrene er egnede til at få forældremyndigheden. Hensynet til barnets tarv er efter udvalgets opfattelse i disse tilfælde i tilstrækkelig grad tilgodeset gennem bestemmelserne i lovgivningen om børne- og ungdomsforsorg. Det må være børne- og ungdomsværnenes opgave at træde til med foranstaltninger til varetagelse af barnets tarv, hvis forældremyndighedsindehaveren ikke er i stand til at sørge for barnet på forsvarlig måde. Børne- og ungdoms-

værnet vil eventuelt kunne anbringe barnet hos den anden af forældrene.

Det er indgået i udvalgets overvejelser, at der ved folketingets behandling af den gældende lov blev fremsat forslag om, at det altid skulle være domstolene, der bestemte, hvem forældremyndigheden skulle tilkomme. Ved afgørelsen heraf skulle domstolene alene have børnenes tarv for øje. Som begrundelse for forslaget henvistes til, at det er særlig vigtigt, at børnene ikke indgår som objekter i ægtefællernes forhandling om vilkårene for separationen eller skilsmissen.

Et flertal i udvalget kan ikke tilslutte sig dette forslag, idet man finder, at forældrene, der har det nærmeste kendskab til børnene, i forening må have langt bedre forudsætninger end andre for at vurdere, hvilken løsning der vil være bedst stemmende med børnenes interesser. Praktisk set vil det næppe forekomme, at myndighederne skulle tillægge en af forældrene forældremyndigheden mod dennes ønske.

Kriterierne

Udgangspunktet for domstolenes afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet bør efter udvalgets opfattelse således fortsat være, at domstolene bør træffe bestemmelse i overensstemmelse med enige forældres ønsker, medmindre dette strider mod børnenes tarv.

I tilfælde, hvor forældrene ikke er enige, eller hvor retten finder deres ønsker stridende mod børnenes tarv, træffes afgørelsen som nævnt i dag efter »hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til børnenes tarv«.

Der er i udvalget enighed om, at hovedkriteriet i disse tilfælde fortsat bør være hensynet til børnenes tarv. Man har imidlertid drøftet, om man i bestemmelsen bør bevare henvisningen til, hvad der er »rimeligt«.

Hvis rimelighedskriteriet fører til, at domstolene i tilfælde, hvor der er flere børn i ægteskabet, overvejende af hensyn til forældrene kunne tænkes at ville dele børnene mellem forældrene, taler dette for at lade kriteriet udgå af bestemmelsen. Det samme gælder, hvis man med rimelighedskriteriet åbner mulighed for, at der ved afgørelsen af forældremyndighedsspørgsmålet tages hensyn til, hvem af forældrene der bærer skylden for ægteskabets forlis.

Med hensyn til tilfælde, hvor en part under separations- eller skilsmisssagen har givet udtryk for, at hvis han eller hun får tillagt forældremyndigheden, vil barnets samkvemsret med den anden part blive saboteret, er rimelighedskriteriet efter udvalgets opfattelse i og for sig unødvendigt. Allerede ud fra hensynet til barnets tarv vil retten kunne lade en sådan ytring indgå i sine overvejelser.

Det er imidlertid den overvejende opfattelse i udvalget, at man bør bevare henvisningen til, hvad der er rimeligt, idet man ikke finder på forhånd at kunne afvise, at domstolene kan komme ud for tilfælde, hvor der er behov for dette sidekriterium.

I den offentlige debat om forældremyndighedsspørgsmålet gives der undertiden udtryk for den opfattelse, at det i de fleste tilfælde er moderen, der ved domstolene får tillagt forældremyndigheden over børnene. Den statistiske undersøgelse, som udvalget har foretaget af ægteskabssagerne ved domstolene i 1971, viser, at der i 2.411 sager var børn under 18 år. Der var ialt 4.439 børn, og fædrene fik tillagt forældremyndigheden over 716, svarende til 16 pct. af børnene. Fædrene fik forældremyndigheden over 9 pct. af alle børn i aldersgruppen 1–2 år, over 11 pct. af de 3–6 årige, 18 pct. af de 7–10

årige, 22 pct. af de 11–14 årige og over 26 pct. af børnene i aldersgruppen 15–17 år. Af de 2.411 sager var der i ca. $\frac{1}{3}$ af sagerne (823) uenighed mellem ægtefællerne om forældremyndighedsspørgsmålet ved sagens optagelse til dom.

Udvalget ønsker at fremhæve, at når mødrene i de fleste tilfælde får forældremyndigheden over børnene, skyldes det ikke de gældende regler i loven om forældremyndighed. Barnets tarv er som nævnt det helt afgørende kriterium efter loven, der således stiller sig fuldstændig neutral til spørgsmålet om, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden. Man bør endvidere være opmærksom på, at forældremyndighedens fordeling i det helt overvejende antal tilfælde sker efter *aftale* mellem parterne, og at mødrene i langt det største antal tilfælde ved disse aftaler får overladt forældremyndigheden.

Barnets egen stilling til forældremyndighedsspørgsmålet

Udvalget har overvejet, om man gennem en bestemmelse i loven burde sikre, at der blev fremskaffet oplysning om de noget større børns indstilling til forældremyndighedsspørgsmålet, eventuelt således at der blev indhentet en udtrykkelig erklæring fra børn over en vis alder.

Mod en særlig lovregulering af dette spørgsmål kan anføres, at selv større børn i mange tilfælde ikke har den fornødne modenhed til at vurdere, hvilken løsning de er bedst tjent med. Deres ønsker kan ændres hurtigt og variere fra en vag foretrukken af og til en voldsom afstandtagen fra den ene af forældrene. Hertil kommer, at påvirknin-

gen fra forældrene vil gøre værdien af børnenes valg højst problematisk, og – ikke mindst – at det kan forekomme betænkeligt at bringe børnene i den samvittighedskonflikt at skulle træffe et sådant valg mellem forældrene.

Forinden udvalget tager endelig stilling til dette spørgsmål, finder man det ønskeligt at indhente en udtalelse herom fra sagkyndigt lægeligt og børnepsykologisk hold. Uanset de nævnte meget vægtige modhensyn er det foreløbig den overvejende opfattelse i udvalget, at man bør overveje en selvstændig lovregel, hvorefter domstolene skal foranledige indhentet en udtalelse om forældremyndighedsspørgsmålet fra et barn, der er fyldt 12 år, hvis det findes påkrævet. Udvalget forudsætter, at domstolene i det enkelte tilfælde nøje overvejer, under hvilke former barnets erklæring bedst kan tilvejebringes, eksempelvis ved bistand fra børne- og ungdomsværnet eller børnepsykiatrisk og -psykologisk sagkundskab.

Udvalgets flertal lægger ved sin foreløbige indstilling til spørgsmålet især vægt på, at der i anden lovgivning findes udtrykkelige lovbestemmelser, der sikrer, at der gives børn over 12 år adgang til at udtale sig. Dette er således tilfældet i adoptionsloven med hensyn til bortadoption af barnet og i børne- og ungdomsforsorgslovgivningen for så vidt angår iværksættelse af børneværnsforanstaltninger. Også fra praksis med hensyn til samkvemsret kan nævnes, at der lægges afgørende vægt på barnets egen stilling, når barnet er omkring 12 år og derover.

Et medlem indtager foreløbig den stilling, at det meget ofte vil være belastende for børnene, hvis der skal indhentes en egentlig udtalelse fra dem om forældremyndighedsspørgsmålet, men anser det derimod for vig-

tigt, at der gennem erklæringer fra læger eller socialpraktikere i væsentligt videre omfang end i dag indhentes supplerende oplysning om familiens forhold, herunder også om de større børns indstilling til forældrene.

Ændring af aftaler eller afgørelser om forældremyndighed

Det er ligeledes udvalgets foreløbige opfattelse, at aftaler eller afgørelser om forældremyndighed i mangel af enighed fortsat kun bør kunne ændres ved dom, hvis det på grund af *væsentligt forandrede forhold* findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv. Børn skal have lov til at vokse op i ro og skal ikke være katebald mellem stridende forældre. Når der er forløbet nogen tid, skal der meget stærke grunde til at gennemføre en forandring. Der bør navnlig kunne blive tale om omgørelse, hvis den af forældrene, som har fået tillagt forældremyndigheden, har gjort sig skyldig i grov forsømmelse af barnets pasning og opdragelse eller på anden måde har vist sig uegnet til at tage sig af barnet, f. eks. på grund af sindssygdom eller en langvarig fængselsstraf. Der bør også kunne blive tale om overførelse, hvis barnet gennem længere tid har opholdt sig hos den anden part efter aftale eller stiltiende godkendelse.

Forinden udvalget tager endelig stilling til spørgsmålet om ændring af disse aftaler eller afgørelser, finder man det ønskeligt at indhente en udtalelse fra børnepsykiatrisk og børnepsykologisk sagkundskab om, hvilken betydning det har for børn, at de flyttes.

Børnebidrag

Efter *den gældende lov* skal der ikke i for-

bindelse med separation eller skilsmisse tages stilling til underholdspigten over for børnene. Det følger af loven om børns retsstilling, at forældrene hver for sig er forpligtet til at forsørge barnet. Opfylder en af forældrene ikke denne pligt, kan det pålægges ham eller hende at betale bidrag til barnets underhold.

Efter separation eller skilsmisse vil den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden, normalt blive pålagt at betale bidrag. Dette fastsættes under hensyn til barnets tarv og forældrenes økonomiske forhold, herunder deres erhvervsevne. Er begge forældre ubemidlede, fastsættes bidraget i almindelighed til »normalbidraget«. Størrelsen af normalbidraget fastsættes to gange om året af socialministeriet. Bidraget er pr. 1. april 1974 fastsat til 1.440 kr. halvårligt for faderens vedkommende og 954 kr. halvårligt for moderens vedkommende. Normalbidraget kan fås udbetalt forskudsvis af det offentlige.

Har forældrene indtægter af en sådan størrelse, at de ikke i lovens forstand kan siges at være ubemidlede, sker der i praksis en procentvis forhøjelse af bidraget. Det forhøjede bidrag fastsættes alene under hensyn til den bidragspligtiges indtægt, uanset om den bidragspligtige er barnets fader eller moder.

Udvalgets overvejelser

Udvalget finder ikke grundlag for at foreslå en ændring af de gældende regler. De rammer, som er opstillet i børneloven, giver mulighed for i det enkelte tilfælde at tilgodese hensynet til barnets tarv. Noget andet er, at betaling af normalbidraget, som er minimum, vil kunne overstige den bidragspligtiges betalingssevne, hvis der er flere børn. Dette forhold har det sociale udvalg under Kommissionen vedrørende kvindernes stil-

ling i Samfundet i sin beretning fra 1973, side 49–52, foreslået taget op til overvejelse.

Samkvemsret

Efter *den gældende lov* har den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden over barnet, *ret til personligt samkvem med det*. Der er således ikke tale om, at der skal tages stilling til samkvemsretsspørgsmålet som et vilkår for separationen eller skilsmis-sen. Samkvemsretten kan ophæves, hvis hensynet til barnets tarv eller andre vægtige grunde taler derfor.

Afgørelsen om samkvemsrettens omfang og om dens ophævelse træffes af overøvrigheden – dvs. amtet, i København overpræsidi- et. I tilfælde, hvor der er tvist mellem for- ældrene om samkvemsrettens omfang, vil den i almindelighed blive fastsat til én må- nedlig week-end, nogle dage i forbindelse med højtiderne og 8–14 dage i sommerfe- rien.

Hvis forældremyndighedsindehaveren mod- sætter sig gennemførelse af samkvemsretten, kan denne søges gennemtvunget ved foge- dens bistand. Afgørelse om samkvemsret kan fuldbyrdes ved anvendelse af tvangsbø- der eller ved umiddelbar magtanvendelse. Fuldbyrdelse kan ikke ske, hvis barnets sjæ- lelige eller legemlige sundhed derved udsæt- tes for fare. Fogeden kan tilkalde en person, eventuelt en repræsentant for børne- og ung- domsværnet, til at varetage barnets tarv under sagen.

Udvalgets overvejelser

Efter udvalgets opfattelse bør man bevare det gældende princip om, at der ikke i for- bindelse med separation eller skilsmisse skal træffes særlig afgørelse eller foreligge enig-

hed mellem ægtefællerne om samkvemsrets- spørgsmålet. Dette spørgsmål giver efter de gældende regler kun anledning til strid i en meget ringe del af ægteskabssagerne, idet parterne enten selv bliver enige om, hvorle- des samkvemsretten skal udøves eller ikke gør brug af denne ret. Hvis spørgsmålet deri- mod skulle bringes på bane under separa- tions- eller skilsmisssagen, kunne det alvor- ligt befrygtes, at der i langt videre omfang ville kunne opstå strid mellem parterne om dette spørgsmål.

Hertil kommer, at spørgsmålet om sam- kvemsret i virkeligheden først er modent til afgørelse, når samkvem har været søgt prak- tiseret gennem nogen tid, hvorved det er konstateret, om udøvelsen af samkvemsret- ten i det enkelte tilfælde medfører vanskelig- heder.

Udvalget går også ind for at bevare krite- rierne for samkvemsret, således at der består en ret hertil, medmindre samkvemsretten vil stride mod barnets tarv. Man foreslår dog samtidig, at man ved formuleringen af be- stemmelsen om samkvemsret i højere grad fremhæver, at det primære formål er barnets ret til at bevare forbindelsen med den af for- ældrene, som ikke har forældremyndighe- den.

Til brug for overvejelserne om, hvorvidt man bør bevare muligheden for at få sam- kvemsret gennemført ved fogedens bistand, har udvalget indhentet oplysninger fra fo- gedretterne om, hvorledes bestemmelserne fungerer i praksis. Undersøgelsen har vist, at tvangsreglerne anvendes i meget beskedent omfang. Udvalget finder på denne baggrund ikke anledning til at foreslå disse regler æn- dret, da de utvivlsomt i et ikke helt ringe om- fang ved deres blotte tilstedeværelse bidra- ger til, at forældremyndighedsindehaveren

undlader at lægge hindringer i vejen for samkvemsrettens udøvelse. Udvalget forudsætter dog, at der fortsat udvises den største tilbageholdenhed med anvendelsen af disse tvangsmidler.

Enkepensionsretten

I forbindelse med en skilsmisse skal der efter *den gældende lov* tages stilling til, om hustruen skal bevare retten til pension efter loven om bevarelse af enkepension. Det er efter enkepensionsloven bl. a. en betingelse for rettens bevarelse efter skilsmisse, at der påhviler manden bidragspligt over for hustruen. Retten er derimod uafhængig af størrelsen af et eventuelt bidrag fra manden.

Udvalgets overvejelser

Ændring af reglerne i enkepensionsloven er for tiden under overvejelse. Udvalget har derfor ikke fundet anledning til indgående drøftelser om dette spørgsmål. Man ønsker dog på dette sted at fremhæve, at man ville foretrække en ordning, hvorefter det ikke er en betingelse for bevarelse af enkepensionsretten, at der påhviler manden bidragspligt over for den fraskilte hustru. Hun har netop gennem de løbende bidrag til pensionen lidt afsavn under ægteskabet.

Retten til fælleslejligheden

Efter *den gældende lov* skal der i forbindelse med separation eller skilsmisse tages stilling til, hvilken af ægtefællerne der skal have ret til at fortsætte lejemålet af fælleslejligheden. De nærmere regler herom indeholdes i lejelovgivning.

Afgørelsen af lejlighedsspørgsmålet træffes navnlig under hensyn til, hvem der får børnene, ægtefællernes alder, helbredstil-

stand og økonomiske forhold, hvem der lettest kan få anden bolig, og i forholdsvis kortvarige ægteskaber hvem der har indbragt lejligheden i ægteskabet. Der kan også tages hensyn til ægtefællernes erhvervsvirksomhed. Det er ikke udelukket at tage hensyn til, hvem der ved sin livsførelse har forårsaget separationen eller skilsmissen.

Udvalgets overvejelser

Udvalget finder ikke anledning til at foreslå ændringer i de gældende bestemmelser om lejlighedsspørgsmålet.

Med hensyn til muligheden for at pålægge en ægtefælle at udleje den hidtidige fællesbolig til den anden ægtefælle, hvis boligen findes i en ejendom med flere beboelseslejligheder, og ejendommen tilhører førstnævnte ægtefælle, henvises til udvalgets tidligere udsendte betænkning om formueforholdene.

Separationsvilkår også gældende for skilsmissen

Efter *den gældende lov* gælder de vilkår, der er fastsat ved en dansk *dom* til separation, også for tiden efter en skilsmisse, der gives på grundlag af separationen. Med hensyn til pligten til at betale underholdsbidrag kan der dog ved separationsdommen træffes anden bestemmelse.

Bestemmelsen medfører, at ændring af vilkårene kun kan finde sted efter de ovenfor nævnte særlige regler om ændring på grund af væsentligt forandrede forhold, og der må anlægges særlig retssag herom.

Bestemmelsen gælder ikke med hensyn til de separationsvilkår, som ægtefællerne har aftalt i forbindelse med en *bevilling* til sepa-

ration. Om sådanne vilkår kan ændres i forbindelse med skilsmissen, vil afhænge af, om de efter aftalens indhold alene er indgået for separationstiden eller også for tiden efter en skilsmisse. Det er ret almindeligt, at aftalte separationsvilkår indeholder en klausul om, at vilkårene skal gælde efter en eventuel skilsmisse.

Udvalgets overvejelser

Efter udvalgets opfattelse bør bestemmelsen bevares og søges udbygget. Hensynet til parterne taler på afgørende måde for, at de allerede fra separationstidspunktet skal kunne indrette sig efter vilkårene i tillid til, at disse ikke ændres ved den efterfølgende skilsmisse.

Bestemmelsen skal i praksis have medført, at der under en del skilsmissesager for domstolene nedlægges påstand om ændring af separationsvilkårene efter de særlige regler om ændring på grund af væsentligt forandrede forhold.

Udvalget finder ikke, at dette procestekni-

ske forhold kan tillægges nogen afgørende vægt over for det ovennævnte hensyn til parterne, som bestemmelsen tilgodeser. Man finder det tværtimod ønskeligt, at bestemmelsen udbygges, således at der ikke ved separationsdommen kan træffes bestemmelse om, at afgørelsen om underholdsbidrag kun skal gælde for separationstiden. Denne udvidelse af bestemmelsen skal ses i sammenhæng med udvalgets forslag om, at domstolene som altovervejende hovedregel kun skal kunne pålægge en ægtefælle at betale bidrag for et bestemt tidsrum efter separationen (eller skilsmissen).

Udvalget foreslår samtidig, at bestemmelsen udvides til også at omfatte de vilkår, som ægtefællerne aftaler i forbindelse med en bevilling til separation. Ægtefællerne skal derfor under forhandlingerne forud for separationen gøres bekendt med, at separationsvilkårene uden videre gælder for en eventuel skilsmisse, medmindre ægtefællerne erklærer, at vilkårene kun skal gælde i separationstiden.

Lovskitse om underholdsbidrag

§ 49. I forbindelse med separation eller skilsmisse træffes der bestemmelse om, hvorvidt det skal kunne pålægges ægtefællerne at betale bidrag til hinandens underhold.

Mulighed for bidrag

§ 50. Indgår ægtefællerne ikke selv aftale herom, afgør retten, hvorvidt og i bekræftende fald hvor længe det skal være muligt at pålægge bidrag.

Stk. 2. Retten skal ikke kunne pålægge ægtefæller at betale bidrag til hinanden, medmindre den bidragssøgende ægtefælle som følge af forholdene under ægteskabet ikke gennem en rimelig udnyttelse af sin indtjeningsevne eller på anden måde selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold. Det er endvidere en forudsætning, at den anden part efter sine økonomiske og erhvervsmæssige forhold formår at betale bidrag, og at det i det enkelte tilfælde skønnes rimeligt at pålægge bidrag.

Stk. 3. Det skal, medmindre der foreligger ganske særlige grunde, kun kunne pålægges en ægtefælle at betale bidrag efter stk. 2 for et bestemt tidsrum. Der skal herved særlig tages hensyn til den tid, forringelsen af indtjeningsmuligheden må antages at være, æg-

teskabets varighed, ægtefællernes alder og forholdene i øvrigt, herunder hvor lang tid en passende uddannelse for den bidragsberettigede må antages at være.

Stk. 4. Rettens afgørelse efter stk. 1–3 kan kun ændres ved dom, hvis det på grund af (væsentligt) forandrede forhold vil være åbenbart urimeligt at opretholde dem.

Bidragsstørrelse

§ 51. Har retten bestemt, eller er det aftalt, at der skal være mulighed for at pålægge en ægtefælle at betale bidrag til den andens underhold, jfr. § 50, træffer overøvrigheden (eller: træffer retten samtidig) efter anmodning af den berettigede afgørelse om, hvorvidt der for tiden skal betales bidrag og fastsætter størrelsen af bidraget.

Stk. 2. Overøvrigheden (retten) kan senere efter anmodning af en af parterne ændre bidraget eller bestemme, at der indtil videre ikke skal betales bidrag.

Stk. 3. Afgørelser efter stk. 1 og 2 træffes efter et skøn under særlig hensyntagen til, i hvilket omfang den berettigede gennem en rimelig udnyttelse af sin indtjeningsevne eller på anden måde selv kan skaffe sig et

efter sine livsvilkår tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part på tilsvarende måde efter sine forhold formår at betale bidrag. Der kan endvidere tages hensyn til, for hvor lang tid bidrag må forventes at skulle betales, eller hvor længe bidrag allerede er betalt.

Nyt ægteskab og død

§ 52. Adgangen til at få bidrag bortfalder endeligt, når den berettigede indgår nyt ægteskab, eller en af ægtefællerne afgår ved døden.

Ægteskabslignende samlivsforhold

§ 53. Har den bidragsberettigede etableret et ægteskabslignende samlivsforhold, kan over-ovrigheden (retten) ikke fastsætte bidrag, så længe samlivet består, og et fastsat bidrag kan bortfalde. I disse tilfælde kan bidrag efter samlivsforholdets ophør kun fastsættes, hvis ganske særlige grunde taler derfor.

Stk. 2. Retten kan bestemme, at adgangen til at få bidrag skal ophøre endeligt, hvis den

berettigede har etableret et længerevarende ægteskabslignende samlivsforhold.

Aftaler om bidrag

§ 54. Bestemmelserne i §§ 50, stk. 2 og 3, 51, stk. 2 og 3, 52 og 53 kan fraviges ved aftale mellem ægtefællerne.

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan kun ændres ved dom, hvis det på grund af (væsentligt) forandrede forhold vil være åbenbart urimeligt at opretholde den.

§ 58. Har ægtefæller med henblik på separation eller skilsmisse truffet aftale om underholdsbidrag, kan aftalen ved dom ændres eller erklæres for uforbindende, såfremt den skønnes åbenbart urimelig for den ene ægtefælle på tidspunktet for dens indgåelse.

Stk. 2. Sag må anlægges inden 1 år efter endelig dom til separation eller skilsmisse eller efter udfærdigelse af bevilling.

Stk. 3. Såfremt en aftale mellem ægtefæller anfægtes i kraft af almindelige formueretlige regler, gælder fristerne i stk. 2 ikke.